

**O`ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O`RTA MAXSUS TA`LIM VAZIRLIGI**

**NIZOMIY NOMIDAGI
TOSHKINT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

PEDAGOGIKA
fanidan o`quv qo`llanma

**Tuzuvchi: prof.R.A.Mavlonova
dots.N.Raxmonqulova
kat.o`qit. N.Voxidova**

Toshkent – 2007

ANNOTATSIYA.

Mazkur o`quv qo`llanma “Pedagogika nazariyasi va tarixi fani”ning “Umu-miy pedagogika”, “didaktika”, “Tarbiya nazariyasi” va “Maktabshunoslik” bo`limlarini o`z ichiga olgan bo`lib, unda pedagogika faning mazmuni, maqsad va vazifalari yoritilgan.

Mazkur o`quv qo`llanma mustaqillik mafkurasi g`oyalari asosida bayon etilgan.

O`quv qo`llanma pedagogika univerisitetining “Boshlang`ich ta`lim” va “Defektologiya” yo`nalishi talabalariga mo`ljallangan.

Tuzuvchi: prof.R.A.Mavlonova
 dots.N.Raxmonqulova
 katt.o`qit. N.Voxidova

Taqrizchilar: p.f.d. prof. S.fayzulina
 p.f.n. dots. G.Sultonova

1-Mavzu: UMUMIY PEDAGOGIKA.

Reja:

1. Pedagogikaning predmeti va uning bahsi.
2. Asosiy pedagogik tushuncha.
3. Pedagogika fanining tuzilishi va uni boshqa fanlar bilan bog'liqligi.
4. Pedagogikaning ilmiy tadqiqot metodlari.

Tayanch tushunvhalar: Pedagogika. O'qitish. Malumot. Inson kamoloti. Insonning shakllanishi. Kuzatish. Suxbat. Anketa. Eksperiment.

1. Pedagogika nima? Nima bilan shug'ullanadi? Nimalarni tadqiq qiladi? degan savollarga pedagogika tarbiya haqidagi fan; pedagogika o'sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalash haqidagi fan; pedagogika - umuman insonni tarbiyalash haqidagi fan deb javob berishimiz mumkin. Bu ta'riflardan voz kechmagan holda ta'lim-tarbiya muassasalarida shunga mutasaddi shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan tarbiyaviy faoliyatni pedagogikaning bahsi deb qabul qilish maqsadga muvofiqdir.

Pedagogikaning fan sifatida shakllanishi yosh avlodni hayotga tayyorlash, ular tarbiyasini samarali amalga oshirish ehtiyojidan kelib chiqadi. Bu ehtiyoj tarbiya borasida orttirilgan tajribalar to'plangandan keyin o'sha tajribalarni umumlashtirish, yoshlar tarbiyasi haqida qonun-qoidalarni ishlab chiqish zaruratini taqozo etadi. Avvalo pedagogikaning nazariy kurtaklari falsafa negizida paydo bo'ladi. Ba'zi falsafiy fikrlar quldorlik jamiyatidayoq rivojlana boshlagan edi.

Ta'lim va tarbiya masalalari hamisha mutafakkir, yozuvchi, olimlar hayolini band qilib kelgan. Ular o'zlarining bola tabiati, ularni barkamol inson qilib tarbiyalash haqidagi yorqin mulohazalari bilan pedagogika fani ravnaqiga ulush qo'shganlar. Mashhur hind masali "Kalila va Dimna", Nizomul Mulkning "Siyosatnoma", Nosir Xisravning "Saodatnoma", "Ro'shnoinoma", Yusuf Xos Xojibning "Qutadg'u bilik", Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'otit turk", Ahmad Yugnakiy, Kaykovus, Alisher Navoiyning ko'pgina asarlari odob-axloqqa bevosita daxldordir. Bu allomalarning asarlari pedagogik fikrlarni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogikaning fan sifatida shakllanishida chex pedagog olimi Yan Amos Komenskiyning hissasi katta bo'ldi.

XVIII-XIX asrlarga kelib O'rta Osiyoda pedagogik fikrlar taraqqiy eta boshladi. XIX asr boshlarida Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy,

Saidrasul Aziziy, Saidahmad Siddiqiy kabi ma'rifat jonkuyarlari yetishib chiqishdi. Bu olimlar yangi usuldagi maktablar tuzish, darsliklar yaratish, xalq o'rtasida ma'rifatni targ'ib etishda jonkuyarlik qildilar.

Bugungi kunda allomalarning pedagogika nazariyasiga oid fikrlari bilan bir qatorda xalq donishmandligi bo'lgan maqollar, ertaklar, dostonlar, topishmoqlardan keng foydalanilmoqda. Bularning barchasi pedagogika fanining rivojlanishiga o'z hissasini qo'shmoqda.

2. Pedagogikada asosiy tushunchalar mavjud. Bular: o'qitish, ma'lumot, inson kamoloti, insonning shakllanishi.

O'qitish – o'qituvchi va o'quvchining birgalikdagi faoliyati va bu jarayonda bolalarning ma'lumot olishi, o'quv, ko'nikma va malakasini egallashi, tarbiyalanib, rivojlanib borishi nazarda tutiladi.

Ma'lumot – bunda nafaqat o'qitish, balki mustaqil bilim olish, ommaviy axborotlar ta'sirida bo'lish bilan birga insonning ilmiy tizimni egallashi, ilmiy dunyoqarashni shakllantirish ko'zda tutiladi.

Inson kamoloti – bu insonning keng ma'noda ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanish jarayonidir. Bu jarayonda tarbiyaning muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi.

Insonning shakllanishi – bu insonning hayot yo'li davomida rivojlanishining o'ziga xos shakli bo'lib, maxsus olib boriladigan tarbiyaviy ta'sir natijasi hisoblanadi.

Pedagogikada yana bir qancha tushunchalar mavjudki, ular haqida boshqa boblarni o'rganish jarayonida fikr yuritiladi.

3. Fan va texnikaning tez sur'atlar bilan rivojlanishi, turli yo'nalishlarda bilim hajmining o'sib borishi, fanning tabaqalanib, turli tarmoqlarga bo'linishiga sabab bo'lmoqda. Hozirgi zamon pedagogikasi ko'p tarmoqli fan bo'lib, avvalo tarbiya ijtimoiy hodisa ekanligi jihatidan pedagogika tarixi bilan bog'lanadi. Pedagogikaning ko'zi ojiz, aqli zaif, qulog'i kar – jismoniy kamchiliklarga ega bo'lgan bolalarni tarbiyalash va ularni hayotga tayyorlash bilan shug'ullanadigan yana bir tarmog'i – maxsus pedagogika (surdopedagogika, tiflopedagogika, oligofrenopedagogika) defektologiya bilan chambarchas bog'liqdir.

Pedagogika fani tarmoqlarga predmetlarni o'qitishning qonuniyatlarini o'rganuvchi fan – metodika ham kiradi. Shu bilan birga pedagogika fani boshqa fanlardan ajralgan holda rivojlana olmaydi. Pedagogikaning tarbiya sohasidagi ob'yekti o'sib kelayotgan yosh avlod bo'lgani uchun pedagogika insonni o'rganuvchi fanlar bilan bog'liqdir.

Pedagogika fanining metodologik asosini falsafa tashkil etadi. Chunki, tarbiyaning maqsadi, ilmiy dunyoqarashni shakllantirish, jamoa va shaxs

muammolari va shu kabilar ikki fanni birlashtiradi. Iqtisod va, xususan, uning bir bo'lagi xalq ta'limi iqtisodi pedagogika bilan bog'lanib ketadi.

Pedagogikaning boshqa fanlar bilan bog'lanish tizimida etnografiya, xalq pedagogikasi kabilar alohida o'rin tutadi. Pedagogika boshqa oraliq fanlar ma'lumotlaridan tayyor holda foydalanmaydi. Bu ma'lumotlar pedagogik nuqtai nazaridan tanlovdan o'tgandan keyin maqsadga muvofiqlashtirilgan holda amalga joriy etiladi.

4. Pedagogika o'z tadqiqot ob'yektiga va tadqiqot metodlariga ega. Ilmiy tadqiqot barcha fanlar kabi pedagogika fanini ham takomillashib borishga, ayrim pedagogik hodisalarni tekshirishga, ularni to'g'ri hal etish yo'llarini aniqlashga yordam beradi. Hodisa uning taraqqiyoti davomida boshqa hodisalari bilan bog'liq holda o'rganiladi. Miqdor o'zgarishi sifat o'zgarishiga o'tish daqiqalarida kuzatiladi.

Pedagogikada quyidagi ilmiy tadqiqot metodlari mavjud:

1. Adabiyotlar bilan ishlash metodi.
2. Kuzatish metodi.
3. Suhbat metodi.
4. Anketalashtirish.
5. Maktab hujjatlarini o'rganish.
6. Matematik metod.
7. Tadqiqot natijalari va ularni amalda tatbiq etish.

Jumladan, kuzatish metodida o'rganish lozim bo'lgan pedagogik hodisani ma'lum maqsad nuqtai nazaridan kelib chiqqan holda kuzatuvchi kuzatish bayonnomasini olib boradi. Kuzatish ob'yektiga oid bo'lgan aniq faktik material tayyorlanadi. Kuzatish belgilangan aniq reja asosida olib boriladi.

Anketalashtirish metodida ommaviy ravishda material to'plash maqsadida anketalar tarqatish yo'li bilan amalga oshiriladi. Tadqiqot uchun muhim bo'lmagan materiallar o'quvchilarning yozma va bir qancha fanlar bo'yicha mustaqil ishlarini bajargan daftarlarini tekshirish, o'rganib chiqish yo'li bilan turlarga ajratilishi mumkin.

Pedagogikada hali hal etilmagan muammolar juda ko'p. Bular ilmiy tadqiqot olid borish yo'li bilan yuqorida qayd etilgan usullar asosida hal etiladi.

Savol va topshiriqlar:

1. Pedagogika nima bilan shug'ullanadi, nimalarni tadqiq qiladi.
2. Qaysi ulug' adiblar ta'limiy-tarbiyaviy xarakterdagi asarlarni yaratganlar.
3. XX-asrda o'rta osiyoda pedagogik fikr taraqqiyotiga xissa qo'shgan olimlar kimlar edi.
4. Asosiy pedagogik tushunchalarni sanang va izoxlang.
5. Pedagogikaning ilmiy tadqiqot metyodlarini taxlil qiling.